

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه
۵	فصل اول: کلیات
۷	مبادله تجربه در حوزه‌های علمی، فلسفی و فکری
۱۱	علوم تربیتی و زیرمجموعه‌های آن
۱۲	اهداف مطالعه نظامهای آموزشی سایر جوامع
۱۳	۱. مطالعه به منظور استفاده از تجربه‌های آموزشی
۲۰	۲. مطالعه به منظور تعیین جایگاه نظامهای آموزشی
۲۱	۳. مطالعه به منظور شناخت و توصیف ویژگیهای نظامهای آموزشی
۲۲	۴. مطالعه به منظور اطلاع از عملکرد نظامهای آموزشی
۲۶	۵. مطالعه به منظور اطلاع از روند تحولات آموزشی
۲۶	مفهوم آموزش و پرورش تطبیقی
۳۰	تفاوت بین آموزش و پرورش تطبیقی و آموزش و پرورش بین‌المللی
۳۱	منابع
۳۳	فصل دوم: تاریخ تحول آموزش و پرورش تطبیقی
۳۴	دوره مشاهدات و خاطرات جهانگردان
۳۶	دوره مطالعه نظامهای آموزشی به قصد الگوگیری و اقتباس
۴۰	دوره مطالعه آموزش و پرورش به عنوان یک نهاد اجتماعی
۴۱	دوره همکاریهای بین‌المللی
۴۲	دوران معاصر
۴۴	پیشینه مطالعه نظامهای آموزشی سایر جوامع در ایران
۴۶	منابع

صفحه	عنوان
۴۸	فصل سوم: روشهای تحقیق در آموزش و پرورش تطبیقی
۴۸	روشهای تحقیق از نظر هارولد نوآ
۵۲	روشهای تحقیق از دیدگاه موری توماس
۵۵	روشهای تحقیق از دیدگاه تیزن و ادمز
۵۷	روشهای تحقیق کمی و کیفی
۵۹	نکات مورد توجه در مطالعات تطبیقی
۶۰	قلمرو مطالعات در آموزش و پرورش تطبیقی
۶۱	منابع
۶۲	فصل چهارم: رویکردهای آموزش و پرورش تطبیقی
۶۳	رویکرد خصلت ملی
۶۴	رویکرد تاریخی- فلسفی
۶۶	رویکرد علوم اجتماعی
۶۷	۱. نظریه ساختار- کارکردی
۶۸	۲. نظریه تکاملی
۶۹	۳. نظریه تجدد
۷۲	رویکرد اقتصادی
۷۳	رویکرد وابستگی
۷۷	رویکرد حل مسئله
۷۸	رویکرد تجدید حیات فرهنگی
۸۰	رویکرد درون‌داد- برون‌داد
۸۱	رویکرد فرانوگرایی
۸۲	تعلیم و تربیت از منظر نوگرایی
۸۳	تعلیم و تربیت از منظر فرانوگرایی
۸۷	منابع
۹۰	فصل پنجم: اصول و معیارهای استفاده از تجارب آموزشی سایر جوامع
۹۲	اصول مورد توجه در مطالعات تطبیقی
۹۲	۱. تأثیرپذیری دیدگاههای آموزشی از تحولات جامعه

صفحه	عنوان
۹۵	۲. لزوم سنخیت عناصر آموزشی
۹۶	۳. توجه به غایات تعلیم و تربیت
۹۸	مواردی از کم توجهی به اصول حاکم بر مطالعات تطبیقی در نظام آموزشی ایران
۱۰۶	منابع
۱۰۸	فصل ششم: جایگاه آموزش و پرورش تطبیقی
۱۰۸	سابقه تدریس آموزش و پرورش تطبیقی
۱۰۹	تأسیس رشته آموزش و پرورش تطبیقی در سطح تحصیلات تکمیلی
۱۱۰	ایجاد مراکز مطالعات تطبیقی و بین‌المللی
۱۱۱	تشکیل انجمنهای آموزش و پرورش تطبیقی
۱۱۱	شورای جهانی انجمنهای آموزش و پرورش تطبیقی
۱۱۳	نشریات تخصصی
۱۱۶	منابع
۱۱۷	پیوستها
۱۱۷	پیوست ۱: دانشگاهها یا کالجهای دارای رشته آموزش و پرورش تطبیقی در...
۱۱۸	پیوست ۲: مراکز تحقیقات آموزش و پرورش تطبیقی و بین‌المللی
۱۱۹	واژه‌نامه
۱۲۳	نمایه اسامی

مقدمه

مطالعه نظامهای آموزشی سایر جوامع که اصطلاحاً امروزه آموزش و پرورش تطبیقی نامیده می‌شود، پیشینه‌ای طولانی دارد. شواهد تاریخی نشان می‌دهد که مطالعه نظامهای آموزشی در گذشته‌های دور بیشتر جنبه توصیفی داشته است. نوشته‌های توصیفی زمانهای دیرین را اغلب جهانگردانی تهیه کرده‌اند که از سرزمینهای دیگر بازدید کرده و از سر کنجکاوی و به طور غیرحرفه‌ای نظامهای آموزشی آن سرزمینها را مطالعه کرده‌اند. آنان کوشیده‌اند که در نوشته‌های خود، تصویری از وضع مؤسسات آموزشی، فعالیتهای تعلیم و تربیت و نیز شیوه کودک‌پروری را در جوامع مشاهده‌شده ارائه دهند (Noah and Eckstein, 1997, p. 11).

افزون بر مطالعات توصیفی، برخی از مطالعات تطبیقی به قصد اقتباس از نظامهای آموزشی انجام و جنبه‌های خاصی از آن مطالعه شده است. شواهد تاریخی حاکی از آن است که در جریان این مطالعات و داد و ستدهای علمی، هم ملل غربی از ممالک شرقی بهره برده‌اند و هم کشورهای شرقی بی‌نیاز از الگوگیری از غربیان نبوده‌اند. مؤلف کتاب *مدارس نظامیه و تأثیرات علمی و اجتماعی آن در خصوص استفاده بنیادگزاران دانشگاههای اروپایی از نظامیه‌های سرزمینهای اسلامی* چنین می‌نویسد: «مدارس نظامیه عموماً و نظامیه بغداد خصوصاً به نظر قاطبه مورخان و صاحب‌نظران شرق در حکم نخستین مدارس عالیه و دانشگاههای اسلامی محسوب می‌شود. این مدارس علاوه بر آنکه در دنیای اسلام موجب تحولی شگرف در زمینه تأسیس و گسترش دامنه فعالیت مراکز علمی گردید، از نظر نظام اداری و آموزشی و تأثیر در برخی از رشته‌های علمی سرمشقی شد برای دارالعلمهای قدیم اروپایی، که

بسیاری از مقررات آن در دانشگاه‌های آن دیار معمول و متبع گردید» (کسای، ۱۳۶۳، ص ۲۷۴).

در خصوص استفاده ممالک شرق از جمله ایرانیان از تجربه‌های آموزشی اروپاییان، شواهدی فراوان مبنی بر الگوگیری آموزشی در دسترس است که در فصل اول تا حدودی به آن خواهیم پرداخت. لیکن در اینجا به یک مورد از این الگوگیریها اشاره می‌کنیم. میرزا حسن رشديه (۱۲۳۰-۱۳۲۳ ه.ش) از جمله کسانی است که در عصر قاجار نظامهای آموزشی دیگران را از نزدیک مشاهده و مطالعه کرده و بر مبنای مطالعاتش و استفاده از تجربیات آموزشی سایر جوامع، اقدام به تأسیس مدرسه‌ای به سبک غرب در تبریز کرده است. فخرالدین رشديه، مؤلف کتاب «زندگینامه پیر معارف رشديه، بنیانگذار فرهنگ نوین ایران، در این خصوص چنین می‌نویسد: «رشديه با صلاح‌دید پدرش در همان آغاز جوانی برای تحقیق و مطالعه در وضع معارف و طرز تدریس الفبا و روش تعلیم در خارج از ایران، در سال ۱۲۹۸ هجری قمری عازم بیروت شد و مدت دو سال در دارالمعلمین بیروت که به وسیله فرانسویان تأسیس یافته بود و شهرت جهانی داشت به تحصیل علوم جدید پرداخت و به اشکالات طرز تدریس آشنایی پیدا کرد و سپس برای تکمیل مطالعات خود در این رشته به استامبول پایتخت امپراطوری عثمانی و مصر مسافرت کرد و در روش تدریس در مدارس (رشديه) و (اعدادیه) آنجا مطالعاتی نمود. ... رشديه پس از ورود به تبریز و دیدار خانواده، نخست عده‌ای از اقوام باسواد خود را گرد آورده و طرز تدریس اسلوب جدید خود را به آنان آموخت و به نام خدا اولین مدرسه (دبستان) را در سال ۱۳۰۵ هجری قمری در محله ششکلان در مسجد مصباح الملک تأسیس کرد» (فخرالدین رشديه، ۱۳۷۰، ص ۲۰-۲۷).

بر این اساس و به استناد شواهد موجود می‌توان حکم کرد که ایرانیانی که در عصر قاجار در خارج به تحصیل پرداخته و بعدها در مراکز و مؤسسات آموزشی مشغول فعالیت شده‌اند، در معرفی نظامهای آموزشی سایر دول و انتقال تجارب آموزشی آنها به کشور نقشی انکارناپذیر داشته‌اند.

در قرن بیستم به ویژه در نیمه دوم این قرن، چرخشی در مطالعات تطبیقی صورت گرفت، بدین ترتیب که گروهی از پژوهشگران این حوزه، آموزش و پرورش را در مقیاسی بین‌المللی و با توجه به نظریه‌های متداول در علوم انسانی مطالعه کردند و موجب پیدایش جهت‌گیریهای مطالعاتی جدیدی در قلمرو آموزش و پرورش تطبیقی شدند که این مبحث در فصل چهارم بررسی خواهد شد.

همچنین در نیمه دوم قرن بیستم سازمانهای بین‌المللی و نیز سازمانهایی فراملی و مردم‌نهادی شکل گرفت که به مطالعه نظامهای آموزشی پرداختند. این نهادهای بین‌المللی که همچنان به مطالعات تطبیقی توجه خاص دارند، آموزش و پرورش را از منظرهای گوناگون مطالعه می‌کنند. برای مثال، برنامه‌های درسی علوم و ریاضیات در سطوح ابتدایی و متوسطه در همه کشورها تقریباً یکسان شده، بنابراین وجود چنین همسانی‌هایی سبب شده است که نهادهای آموزشی بین‌المللی «مردم‌نهاد» به مطالعه برنامه درسی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان در کشورهای مختلف بپردازند و فرصت مناسبی را برای سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان آموزشی جوامع مختلف فراهم آورند تا سیاست‌گذاران آموزشی کشورها بتوانند از نتایج چنین مطالعاتی بهره‌مند شوند و جایگاه نظام آموزشی خود را در میان سایر نظامهای آموزشی تعیین کنند، سپس نکات قوت و ضعف نظامهای آموزشی خود را دریابند و بر مبنای مطالعات بین‌المللی، بهبود عملکرد نظامهای آموزشی خود را وجهه همت خویش قرار دهند.

گفتنی است که در زمان حاضر، برخی از نهادهای آموزشی بین‌المللی با انجام مطالعات تطبیقی روند تحولات آموزشی را در سطح بین‌المللی دنبال می‌کنند تا چالشهای پیش روی نظامهای آموزشی جهان را شناسایی کنند و سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان آموزشی کشورها را در جریان روند تحولات قرار دهند.

بر این اساس، در نوشتار حاضر تلاش شده است که دانشجویان با مفهوم آموزش و پرورش تطبیقی، سیر تحول این رشته، روشهای تحقیق در این حوزه، رویکردهای آموزش و پرورش تطبیقی، اصولی که باید در الگوگیری آموزشی

رعایت کرد و نیز جایگاه این رشته آشنا شوند و در مجموع، توانمندیهای لازم را برای پژوهش در نظامهای آموزشی کسب کنند. تردیدی نیست که آنچه در این مجموعه آمده است، همه مباحث آموزش و پرورش تطبیقی را دربر نمی گیرد، بلکه انتظار می رود که دانشجویان علاقه مند به این رشته به منابع فراوانی که در این زمینه به ویژه به زبان انگلیسی وجود دارد، رجوع کنند و به گستره دانش خود در این حوزه بیفزایند. انشالله.